

Szemtanúkkal készült videointerjúk alkalmazása valamint hozzáadott értéke a történelem és állampolgári ismeretek tanításában (MTA–SZTE ETTK)

Jancsák Csaba

A megoldandó oktatási/pedagógiai probléma és jelentősége a magyar társadalom számára

A legutóbbi években történt ifjúságkutatások bizonyították, hogy a családban egyre kevesebb a beszélgetéssel töltött idő, a gyermek és ifjúsági korosztályok tagjai ugyanakkor egyre több időt töltenek okostelefonozással, számítógépezéssel, illetve az internet használatával. Mindennek következtében eltűnőfélben van a társadalmi értékek idősebb és fiatalabb generációk közötti átadása, és – miként kutatásaink bizonyították – az általános és középiskolás ifjúság körében a kollektív (nemzeti) emlékezet elemei egyre inkább elhalványulnak. Azt mondhatjuk tehát, hogy a mai fiatalok a családtörténetek hiánya miatt sajátos „történelmen kívüli” életvilággal jellemezhetők, s ez a jelenorientáltság és értékválság (melyet a fogyasztói kapitalizmus támogat és felerősít) új sebezhetőségeket szült, például az interneten terjedő hamis információk befogadása terén, illetve a történelmi mérföldkövekről való családi diskurzus értékhor-dozó (nevelő, szocializációs) funkciójának hiánya okán. Mivel a gyermekek „értelmező közösségei” (család, kortárs-csoport) körében nem folyik azokról diskurzus, a kollektív emlékezetünk egyes elemei, a történelmi múltunk eseményei (amelyek egyúttal értékhordozó szimbólumok is) el-

halványulnak, illetve az iskolai oktatásban mélyebb háttértudás és attitűdök nélküli vastag betűs mondatokká válnak és kiüresednek. Ugyanakkor fontos, hogy napjaink screenager generációi számára az info-kommunikációs technikák adta lehetőségekkel éljünk az oktatás világában is – ezek az eszközök és a technika adta lehetőségek segítsék a 21. század modern iskolájának küldetését. Az MTA–SZTE Elbeszélt Történelem és Történelemtanítás Kutatócsoport a kutatási tényeken alapuló oktatásfejlesztés terén vállalkozott feladatra és ezzel az értéktelített történelemtanítás szemléletmódjának erősödését szeretné támogatni. A csoport működésének első időszakában három, a magyar társadalom által kibeszéletlen témakörben (a II. világháborús magyar részvétel, a magyarországi Holokauszt és az 1956-os forradalom és szabadságharc témájában) fejleszt szemtanúkkal, elszenvedőkkel, résztvevőkkel készült interjúrészleteket felhasználó történelemórákat és vizsgálja azok alkalmazásának módozatait, valamint hatását az iskolások véleményeire.

A kutatás nemzetközi tantárgy-pedagógiai relevanciája

A történelemtanítás kutatásának nemzetközi dimenziójában alapvetően két szemléletmód erősödött fel az utóbbi években. Az egyik megközelítés szerint a kritikai gondolkodás fejlesztésének és a forráselemzésnek kell a történelemtanítás krédójában állnia, a másik szerint a történelemtanítás a kollektív emlékezet megőrzője. A kutatócsoport munkájával amellettt érvel, hogy a két nézetrendszer együttese az, amely komoly hozzáadott értéket jelenthet a jelenleg iskolapadban nevelődő generációk későbbi élete szempontjából, amikor a generációkon átívelő transz-történelmi értékeket magáénak valló, múltunk-kultúránk elemei iránt elkötelezett, tudatos

állampolgári szerepre készíti fel a fiatalokat. A kutatócsoport ezen pedagógiai, nevelési célokhoz azzal szeretne hozzájárulni, hogy a családtörténetekből hiányzó történelmi mérföldkövek esetében (a fenti három témában) a partneriskolákban olyan videóinterjúkat készít, illetve dokumentumfilm-interjú részleteket alkalmaz történelemórákon, amelyekben a történelmi esemény cselekvő részesei, illetve elszenvedői mesélik el a velük történeteket, azt amikor a személyes élettörténetük összekapcsolódott a történelemmel. A kutatócsoport e vizsgálati dimenzióban kapcsolódik a nemzetközi és hazai tudományos kutatások által vizsgált személyes- és mikrotörténelem, illetve a történelem (Life story – History) összefüggéseinek vizsgálatához. A tananyagfejlesztésen túl az ETTK feladatvállalásának középpontjában annak kutatása áll, hogy ezek a digitális tartalmak miképpen alkalmazhatók, milyen szakmódszertani innovációt és értékeket hordoz az ilyen típusú IKT anyagokat, illetve eszközöket felhasználó történelemtanítás, együttműködve és eredményeinket megosztva a nemzetközi szakmai kutatói közösség azonos tudományos érdeklődésű műhelyeivel, valamint reflektálva más országokban folyó kutatási eredményekre is.

Az empirikus helyzetfeltárás folyamata és a tények – Az oktatás színvonalát javító módszer bevalásának gyermekközpontú tesztelése

A kutatócsoport működésének első időszakában történelemtanárok körében folytatott kérdőíves és fókuszcsoportos vizsgálatokat, illetve végzős általános iskolás és maturáló középiskolás diákok körében kérdőíves vizsgálatokat. Ezen kutatások érdeklődésének homlokterében az állt, hogy mélyebb ismereteket szerezzünk a fiatalok körében a történelmi múltunk eseményeiről élő kép, a családban és a kor-

társcsoportokban ezekről folyó diskurzus, illetve az IKT eszközöknek a történelemtanításban való felhasználhatóságáról, a pedagógusok körében pedig a történelemtanítás értékvilágáról vallott nézeteikről, az IKT-eszközök és a digitális tartalmak alkalmazásáról és annak tapasztalatairól, illetve az IKT-kompetenciákról. Ezen helyzetfeltáró kutatások után partneriskolai hálózat kialakítását kezdtük meg és a csoport munkájába bekapcsoltunk általános és középiskolai történelemtanárokat, akikkel a három téma által meghatározott munkacsoportokban (A II. vh. magyar részvétele, A magyarországi Holokauszt, Az 1956-os forradalom és szabadságharc) tananyagfejlesztés zajlott. A tananyagokat történész szakértőkkel, valamint az ember és társadalom műveltségterület egyetemi szakmodszertanos kollégákkal lektoráltattuk. 2017 őszétől kezdődött a tananyagok iskolai tesztelése. Ezen első tapasztalatok elemzése és beépítése után 2018 tavaszától a tanórák estében adatfelvételek is következtek. A tesztelés és a vizsgálat első hulláma során mindhárom téma esetében úgy általános mind középiskolában az alkalmazás előtt és után kérdőíves adatfelvételt végeztünk, egy videointerjús tanórán és továbbá egy hagyományos „tankönyvvezérelt” tanóra osztályában (ez utóbbit tekintjük a kutatás keretében kontrollcsoportnak), valamint a videointerjús tanóra esetében a diákokkal fókuszcsoportos interjút is készítettünk. A tanórai tesztelés és kutatási adatfelvételek estében nehezítő tényező, hogy a történelemtanítás idővonala, azaz a tanaggyal való haladás minden partneriskola esetében más ütemű, a legtöbb esetben a tanórák nem az az adott tankönyv által feltételezett időszakban (évfolyamon) kerülnek megtartásra, hanem némi csúszással (de akár a következő tanévre való csúszással).

A kutatói-tanári együttműködés, a szakmai-szülői szervezetek bevonása/tájékoztatása

A kutatócsoport nyílt, hozzá csatlakozni bármikor lehet. A 2016 őszi indulás óta hat új partneriskola, továbbá nyolc pedagógus, két doktoranduszhallgató csatlakozott. A csoport már a létrehozásakor kezdeményezte a szakmai szervezetekkel való együttműködést, melynek eredményeként partnerszervezeteink a Történelemtanárok Egylete, a Történelemoktatók Szakmai Egyesülete, a Gyakorlóiskolák Iskolaszövetsége, a Magyar Történelmi Társulat, a Rákóczi Szövetség, a Zachor Alapítvány és az University of Southern California Soah Foundation. Ezen szervezetekkel folyamatos a kapcsolattartás. A kutatócsoport – tekintettel arra, hogy elkötelezett a tananyagok és kutatási eredmények ingyenes szabadon hozzáférhetővé tétele mellett – létrehozott egy honlapot (www.eyewitness.hu) ahová folyamatosan töltjük fel az aktuális információkat és tananyagokat.

A közbenső kutatási eredmények közzététele hazai és nemzetközi tudományos fórumokon (publikációk, konferencia-előadások)

A kutatások eredményeit 2017-ben bemutattuk a MTA által rendezett *Országos Neveléstudományi Konferencián* (ONK) és a *Hungarian Conference on Education Research* (HUCER), valamint az *MTA Tantárgy-pedagógiai Kutatási Program Bölcsész és Társadalomtudományi Munkacsoport konferenciáján* és az MTA Szegedi Területi Bizottságának keretében rendezett *Eszményektől a kompetenciák felé* című konferencián.

2018-ban pedig a HUCER mellett új eredményeinkről előadást tartottunk a *PTE Autonómia és Felelősség – Tanulás*

központú pedagógia című konferenciáján, valamint az *International Society of History Didactics* által szervezett *Agency, Citizenship and Historical Thinking: Empirical Research* című konferencián, Ottawában. 2018 őszén szimpóziumot tartunk az *Országos Neveléstudományi Konferencián*, illetve a Magyar Szociológiai Társaság éves nemzetközi konferenciáján. A csoport fontosnak tartja azt, hogy eredményeit bemutassa a történelemtanárok fórumain is. 2018-ban két szakmai rendezvényen vettünk részt előadással Magyar Történelmi Társulat *Regionális Honismereti-helytörténeti Műhelye*, illetve *Közös hagyományaink megőrzése a Kárpát-medencében* című szakmai találkozó keretében 2018. szeptember 21-én egész napos workshopot tartottunk történelemtanároknak.